

Η έναρξη της εποχής των εσχάτων
Σχόλιο στα Αναγνώσματα του Εσπερινού
της Γιορτής της Αναλήψεως: Ησα 2:2-3 και Ζαχ 14:8-11

Μιλτιάδης Κωνσταντίνου
Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.
Άρχων Διδάσκαλος του Ευαγγελίου
της Αγίας του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας

Η ανάληψη του Χριστού σηματοδοτεί το τέλος της επίγειας δράσης του, όχι όμως και της παρουσίας του στον κόσμο. Το σωτηριώδες έργο του αναλαμβάνει να συνεχίσει τώρα η Εκκλησία με την καθοδήγηση του Αγίου Πνεύματος, το οποίο ο ίδιος ο Χριστός είχε υποσχεθεί να στείλει στους μαθητές του, σύμφωνα με το αποστολικό ανάγνωσμα¹ της ημέρας και το απολυτίκιο της γιορτής², και γι' αυτόν τον λόγο ως τον δ' μ.Χ. αιώνα τα δύο γεγονότα, Ανάληψη και Πεντηκοστή, συνεορτάζονταν σε μία γιορτή.

Η Ανάληψη του Χριστού
Λεπτομέρεια του ψηφιδωτού
του τρούλου της Αγίας Σοφίας
Θεσσαλονίκης

Α' Ανάγνωσμα της Ακολουθίας του Εσπερινού: Ησα 2:2-3^ε

Η σύντομη περικοπή Ησα 2:2-3^ε είναι, σύμφωνα με τη λειτουργική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας, το πρώτο ανάγνωσμα του Εσπερινού της γιορτής της Αναλήψεως. Η επιλογή της συγκεκριμένης προφητείας, στην οποία η Εκκλησία βλέπει να προτυπώνεται η γέννησή της και η ανάδειξή της σε πόλο έλξης όλων λαών της γης, υπαινίσσεται τη στενή σύνδεση της γιορτής της Αναλήψεως με τη γιορτή της Πεντηκοστής. Στην ανάληψη του Χριστού βλέπει η Εκκλησία την έναρξη των «έσχατων ημερών», κατά τις οποίες οραματίζεται ο προφήτης πως «το όρος του Κυρίου θα φαίνεται από παντού, και ο ναός του Θεού, απάνω στις βουνοκορφές, θα υψώνεται απ' τα βουνά ψηλότερα» (Ησα 2:2), ενώ στην κάθοδο του Αγίου Πνεύματος βλέπει την εκπλήρωση της προσδοκίας των εθνών, τα οποία, σύμφωνα με την προφητεία: «θα πορεύονται και θα λένε: *Ελάτε ν' ανεβούμε στο όρος του Κυρίου, στον ναό του Θεού του Ιακώβ· το θέλημά του να μας το γνωρίσει, και να το ακολουθήσουμε*» (Ησα β' 3):

β' 2^ο **Ο**τι ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις
ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίου
καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἄκρων

2 2^ο **Σ**τις ἐσχάτες ἡμέρες, τὸ ὄρος τοῦ
Κυρίου θα φαίνεται ἀπὸ παντοῦ,
καὶ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ, ἀπάνω στις

¹ Πρα 1:8: Ἀλλὰ λήψασθε δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

² Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν,
χαροποιήσας τοὺς Μαθητάς, τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος·
βεβαιωθέντων αὐτῶν διὰ τῆς εὐλογίας,
ὅτι σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου.

τῶν ὄρέων
καὶ ὑψωθήσεται ὑπεράνω τῶν
βουνῶν·
καὶ ἤξουσιν ἐπ' αὐτὸ πάντα
τὰ ἔθνη,
³καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ καὶ
ἐροῦσιν·
*Δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος
Κυρίου
καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ
Ἰακώβ,
καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ,
καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ.*

βουνοκορφές,
θα υψώνεται ἀπ' τα βουνά
ψηλότερα.
Όλα τα ἔθνη σ' αὐτὸ το ὄρος θά
ῤθουνε·
³ἔθνη πολλὰ θα πορεύονται καὶ
θα λένε:
*Ελάτε ν' ανεβούμε στο ὄρος του
Κυρίου,
στον ναὸ του Θεοῦ του
Ἰακώβ·
το θέλημά του να μας το γνωρίσει,
καὶ να το ακολουθήσουμε.*

Το συγκεκριμένο κείμενο που παρατίθεται στο βιβλίο του προφήτη *Ησαΐα* απαντά με μικρές παραλλαγές και στο βιβλίο του προφήτη *Μιχαΐα*³, διαπίστωση που προκάλεσε πολλούς ερμηνευτές στην αναζήτηση μιας λύσης σχετικά με την πατρότητα της προφητείας, χωρίς όμως μέχρι σήμερα να διατυπωθεί μια γενικότερα αποδεκτή άποψη. Όπως είναι γνωστό, τόσο ο προφήτης Μιχαΐας όσο και ο Ησαΐας ἔζησαν τον 1^ο π.Χ. αιώνα και ἔδρασαν στην Ιερουσαλήμ, σε μια περίοδο που η πολιτική κρίση, εξαιτίας των αλληπάλληλων επιδρομών των Ασσυρίων στην ευρύτερη περιοχή της Χαναάν, ἔβαινε παράλληλα με την πνευματική κατάπτωση των Ιουδαίων. Κεντρικό στοιχείο του κηρύγματός τους αποτελούσε η απαίτηση του Θεού για δικαιοσύνη και ειλικρίνεια, ἀπέναντι σε μια κοινωνία που χαρακτηριζόταν από κοινωνική ανισότητα και υποκριτική λατρεία. Καλώντας οι προφῆτες τον λαό σε μετάνοια ὡστε να αποφευχθεί η επερχόμενη καταστροφή, του υπενθυμίζουν τις σχετικές με τον βασιλιά

Δαβίδ και την Ιερουσαλήμ υποσχέσεις του Θεού, σύμφωνα με τις οποίες ο εκλεκτός του Θεού βασιλιάς θα κυριαρχήσει πάνω σ' όλους τους λαούς, θα επιβάλει παγκόσμια ειρήνη και η Ιερουσαλήμ θα αναδειχτεί σε κέντρο του κόσμου και σε τόπο συνάντησης όλων των λαών. Οι υποσχέσεις αυτές βρίσκονται αποθησαυρισμένες και σε αρκετούς ψαλμούς, ὡπως οι δοξολογικοί ὕμνοι που ἔχουν ὡς κεντρικό θέμα τους την εξύμνηση της ομορφιάς και της δύναμης της Ιερουσαλήμ ὡς τόπου ὅπου κατοικεῖ ο Θεός ὡς βασιλιάς του Ἰσραήλ⁴. Αντλώντας, λοιπόν, ἀπὸ αὐτὴν

³ Μιχ 4:3: Καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐμφανὲς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, ἔτοιμον ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὄρέων, καὶ μετεωρισθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν· καὶ σπεύσουσιν πρὸς αὐτὸ λαοί, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ καὶ ἐροῦσιν· *Δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ δείξουσιν ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν ταῖς τριβίαις αὐτοῦ· ὅτι ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ.* καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον λαῶν πολλῶν καὶ ἐξελέγξει ἔθνη ἰσχυρὰ ἕως εἰς γῆν μακρὰν, καὶ κατακόψουσιν τὰς ῥομφαίας αὐτῶν εἰς ἄροτρα καὶ τὰ δόρατα αὐτῶν εἰς δρέπανα, καὶ οὐκέτι μὴ ἀντάρη ἔθνος ἐπ' ἔθνος ῥομφαίαν, καὶ οὐκέτι μὴ μάθωσιν πολεμεῖν.

⁴ Ψαλ 45· 47· 75· 86

την κοινή ιεροσολυμιτική παράδοση οι προφίτες Ησαΐας και Μιχαΐας, είναι λογικό να χρησιμοποιούν και οι δύο κοινό υλικό για τις ανάγκες του κηρύγματός τους.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο προφήτης Ησαΐας παραλαμβάνει από την παράδοσή του το όραμα της τελικής ανύψωσης της Ιερουσαλήμ σε κέντρο του κόσμου και σε τόπο συνάντησης όλων των λαών, ένα όραμα που φαινόταν ιδιαίτερα ελκυστικό στα μάτια των Ιουδαίων, ενσωματώνοντάς το όμως στο δικό του κήρυγμα, δίνει σ' αυτό μια εντελώς άλλη διάσταση και ταυτόχρονα μεταφέρει ένα μήνυμα στον λαό του. Η προφητεία βρίσκεται ενταγμένη στην ενότητα των πέντε πρώτων κεφαλαίων του βιβλίου, όπου βρίσκονται συγκεντρωμένες διάφορες εξαγγελίες του προφήτη κατά του βασιλείου του Ιούδα και της Ιερουσαλήμ. Ιδιαίτερο, μάλιστα, ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαπίστωση ότι η συγκεκριμένη προφητεία για ανύψωση του ναού της Ιερουσαλήμ έπεται μιας έντονα αυστηρής κριτικής κατά της προσφερόμενης εκεί λατρείας και ακολουθείται από μια προειδοποίηση προς τους Ιουδαίους ότι έχουν εγκαταλειφθεί από τον Θεό, επειδή εξομοιώθηκαν στη συμπεριφορά τους με τους γειτονικούς τους λαούς. Η ανήθικη συμπεριφορά των Ιουδαίων που εκδηλώνεται με καταπίεση των αδυνάτων και καταπάτηση του δικαίου σηματοδοτεί για τον προφήτη απόρριψη της Διαθήκης του Θεού με τον λαό του, επομένως κάθε καταπάτηση των δικαιωμάτων των φτωχών και των αδυνάτων ισοδυναμεί με καταπάτηση των δικαιωμάτων του Θεού που απορρέουν από τη Διαθήκη. Έτσι, όμως ο Ισραήλ καθίσταται όμοιος με όλους τους άλλους λαούς της περιοχής, οπότε και θα μοιραστεί μαζί τους τις συνέπειες της θείας οργής. Απέναντι σ' αυτήν την οργή, όλες οι βεβαιότητες, τόσο οι θρησκευτικές (κατοικία του Θεού στην Ιερουσαλήμ, συνεπής προσφορά θυσιών) όσο και οι πολιτικές (σταθερότητα του δαβιδικού θρόνου, συμμαχίες) αποδεικνύονται αβάσιμες και αδυνατούν να προσφέρουν ασφάλεια στους ανθρώπους.

Έτσι, η πολυαναμενόμενη ανάδειξη της Ιερουσαλήμ σε κέντρο του κόσμου όχι μόνο δεν είναι επικείμενη, αλλά τοποθετείται από τον προφήτη «στις έσχατες ημέρες», δηλώνοντας με τον τρόπο αυτό ότι η παγκόσμια συναδέλφωση είναι έργο αποκλειστικά του Θεού. Αλλά και στο σημείο αυτό κάνει άλλη μια σημαντική παρέμβαση, ώστε να αποτρέψει ενδεχόμενες παρεξηγήσεις από τους ακροατές του. Ο προφήτης δεν θεωρεί την έλευση των λαών στην Ιερουσαλήμ συνέπεια της συντριβής τους από τη δύναμη του Θεού και της ήττας τους σε κάποιο πόλεμο από τους Ιουδαίους, όπως συχνά σημειώνεται στην ιεροσολυμιτική παράδοση, αλλά συνειδητή και ελεύθερη απόφασή τους να αναζητήσουν τον Θεό. Συνέπεια της απόφασής τους αυτής θα είναι το οριστικό τέλος των πολέμων, καθώς, όπως σημειώνεται στη συνέχεια της προφητείας, τα πολεμικά όπλα θα μετατραπούν σε γεωργικά εργαλεία⁵.

⁵ Ησα 2:4: καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον τῶν ἔθνων καὶ ἐλέγξει λαὸν πολὺν, καὶ συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν

Το κήρυγμα του προφήτη θα πρέπει να συντάραξε τους ακροατές του. Η βεβαιότητά τους ότι ως ο αγαπημένος λαός του Θεού δικαιούνται να προσδοκούν από αυτόν ιδιαίτερα προνόμια έναντι των άλλων λαών ανατρέπεται με τον πλέον αναπάντεχο τρόπο, καθώς είναι οι άλλοι λαοί αυτοί που τελικά αναζητούν μια ιδιαίτερη σχέση με τον Θεό. Η πεποίθησή τους ότι ως γνώστες του νόμου του Θεού αποτελούν λαό ξεχωριστό ανάμεσα στους άλλους λαούς αμφισβητείται επίσης έντονα, αφού είναι οι άλλοι λαοί εκείνοι που αναγνωρίζουν την αξία του θείου νόμου και επιζητούν την εφαρμογή του. Εφόσον, λοιπόν, ο λαός, παρά το έντονα ελεγκτικό κήρυγμα του προφήτη, εξακολουθεί να αδιαφορεί για όσα ο νόμος του Θεού προβλέπει υπέρ των φτωχών και των αδυνάτων, ο Ησαΐας βλέπει την καταστροφή αναπόφευκτη. Αυτήν την αναπάντεχη εξέλιξη στη σχέση του Θεού με τον λαό του και τη στροφή του προς τα έθνη είδε η Εκκλησία να πραγματοποιείται με την ανάληψη του Χριστού και την αποστολή του Αγίου Πνεύματος στον κόσμο.

Όμως ανατρέποντας ο προφήτης τις εσφαλμένες αντιλήψεις του Ισραήλ και την πεποίθησή του ότι η ειδική σχέση του με τον Θεό του εξασφαλίζει ένα ευτυχισμένο μέλλον, στέλνει ένα μήνυμα και στον νέο λαό του Θεού, στα «φωτόμορφα τέκνα της Έκκλησίας» όπως χαρακτηρίζονται από την υμνολογία της γιορτής⁶. όπως ακριβώς ο αρχαίος Ισραήλ, έτσι και ο νέος βρίσκονται κάτω από την κρίση του Θεού, οπότε η προφητεία απευθύνεται τώρα και στην Εκκλησία, προειδοποιώντας την πόσο απαιτητική και επικίνδυνη μπορεί να είναι η δωρεά προς αυτήν του Ευαγγελίου, όπου τονίζεται: «Σε όποιον δόθηκαν πολλά, θα ζητηθούν πολλά από αυτόν· και σε όποιον δόθηκαν περισσότερα θα του ζητηθούν περισσότερα»⁷. Την ίδια προειδοποίηση θα απευθύνει προς τους χριστιανούς και ο άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας: «Οὐκοῦν ὀλέθρου πρόξενον παντὶ τῷ λοιπὸν τὸ καταφρονῆσαι Θεοῦ, καὶ δεσποτικῶν ἀλογῆσαι θελημάτων τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτόν, ἢ ἐγνωσμένοις παρ' αὐτοῦ κατὰ γε τὸν τῆς πνευματικῆς οἰκειώσεως τρόπον»⁸.

Β' Ανάγνωσμα της Ακολουθίας του Εσπερινού: Ζαχ 14:8-11

Το δεύτερο ανάγνωσμα του Εσπερινού της γιορτής της Αναλήψεως αποτελεί μια σύντομη εσχατολογική προφητεία που περιέχεται στο

εἰς ἄροτρα καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα, καὶ οὐ λίμνεται ἔτι ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν.

⁶ Καταβασία της ε' ωδής:

Λυτήριον κάθαρσιν ἀμπλακημάτων,
 πυρίπνοον δέξασθε Πνεύματος δρόσον,
 ὧ τέκνα φωτόμορφα τῆς Ἐκκλησίας.

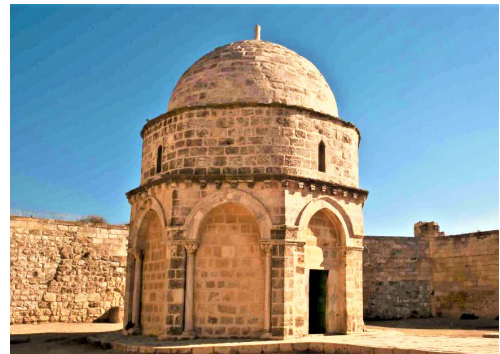
Νῦν ἐκ Σιῶν γὰρ ἐξελίλυθε νόμος,
 ἡ γλωσσοτυροσόμορφος Πνεύματος χάρις.

⁷ Λου 12:48: Παντὶ δὲ ὃ ἐδόθη πολύ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ· καὶ ὃ παρέθεντο πολύ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.

⁸ PG 71:456A

τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου του προφήτη Ζαχαρία (14:1^α,4^α,8-11). Σύμφωνα με την προφητεία, η εποχή των εσχάτων πλησιάζει, καθώς «Έρχονται μέρες που ο Κύριος θα εκδηλώσει τη δύναμή του ... Εκείνη την εποχή τα πόδια του θα πατούν πάνω στο Όρος των Ελαιών, που βρίσκεται απέναντι στην Ιερουσαλήμ, ανατολικά ...» (14:1^α,4^α). Η αναφορά του κειμένου στο Όρος των Ελαιών δεν είναι τυχαία. Η μήκους 3 περίπου χλμ κορυφογραμμή που υψώνεται στα ανατολικά της Ιερουσαλήμ πέρα από τον Χείμαρρο των Κέδρων ήταν ο τόπος όπου ο βασιλιάς Σολομώντας έκτισε ιερά για διάφορες ειδωλολατρικές θεότητες⁹. Από τον ίδιο, λοιπόν, τόπο, όπου εκδηλώθηκε η αποστασία του Ισραήλ από τον Θεό, ο Θεός θα παρέμβει και πάλι για την αποκατάσταση των σχέσεών του με τον λαό του. Την εκδήλωση της δύναμης του Θεού περιγράφει ο προφήτης σαν τρεχούμενα νερά που θα πηγάζουν από την Ιερουσαλήμ και θα διαχέονται σε ολόκληρη τη γη, χωρίς η ροή τους να ανακόπτεται από την εναλλαγή των εποχών.

Σ' αυτήν την περιγραφή στηρίζεται η σύνδεση της προφητείας με τη γιορτή, καθώς στην τελευταία πράξη της επίγειας δράσης του Ιησού Χριστού βλέπει η Εκκλησία και την έναρξη της εποχής των εσχάτων. Πάνω στο Όρος των Ελαιών, στο σημείο από όπου αναλήφθηκε ο Χριστός, θα πατήσουν και πάλι τα πόδια του, για να εκδηλώσει τη δύναμή του, εγκαθιδρύοντας την παγκόσμια βασιλεία του. Η αδιάκοπη ροή των υδάτων προς τα ανατολικά και προς τα δυτικά, για την οποία γίνεται λόγος στην προφητεία, κατανοήθηκε ως πρόρρηση της έναρξης της διάδοσης του ευαγγελίου, που ξεκινάει από την Ιερουσαλήμ αμέσως μετά την ανάληψη του Χριστού και φτάνει ως τα πέρατα της οικουμένης. Σύμφωνα με το κείμενο:

Το παρεκκλήσιο της Ανάληψης
Ιερουσαλήμ / Όρος των Ελαιών

18 ⁸Και ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλήμ, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην, καὶ ἐν θέρει καὶ ἐν ἔαρι ἔσται οὕτως.

⁹Καὶ ἔσται Κύριος εἰς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται Κύριος

14 ⁸Τρεχούμενα νερά θα πηγάζουν την εποχή εκείνη από την Ιερουσαλήμ· τα μισά απ' αυτά θα χύνονται στη Νεκρά Θάλασσα και τ' άλλα μισά στη Μεσόγειο¹⁰, κι αυτό θα συμβαίνει ακόμα και το καλοκαίρι και την άνοιξη.

⁹Τότε ο Κύριος θα γίνει βασιλιάς ολόκληρης της χώρας· την εποχή εκείνη ο

⁹ 3Ba 11:5-7: τότε ἠκοδόμησεν Σαλωμών ὑψηλὸν τῷ Χαμὼς εἰδῶλφ Μωάβ καὶ τῷ βασιλεὶ αὐτῶν εἰδῶλφ υἰὸν Ἀμμὼν καὶ τῇ Ἀστάρτῃ βδελύγματι Σιδωνίων, καὶ οὕτως ἐποίησεν πάσαις ταῖς γυναῖξιν αὐτοῦ ταῖς ἄλλοτρίαις, ἐθυμίων καὶ ἔθνον τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν. Πρβλ 4Ba 23:13: καὶ τὸν οἶκον τὸν ἐπὶ πρόσωπον Ἱερουσαλήμ τὸν ἐκ δεξιῶν τοῦ ὄρους τοῦ Μοσοάθ, ὃν ἠκοδόμησεν Σαλωμών βασιλεὺς Ἰσραὴλ τῇ Ἀστάρτῃ προσοχθίσματι Σιδωνίων καὶ τῷ Χαμὼς προσοχθίσματι Μωάβ καὶ τῷ Μολχὸλ βδελύγματι υἰὸν Ἀμμὼν, ἐμίανεν ὁ βασιλεὺς.

¹⁰ Νεκρά Θάλασσα ... Μεσόγειο: Κατὰ λέξη «στην πρώτη θάλασσα ... στην τελευταία θάλασσα».

εἷς καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἓν. ¹⁰κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον ἀπὸ Γαβὲ ἕως Ῥεμμῶν κατὰ νότον Ἱερουσαλήμ· Ῥαμὰ δὲ ἐπὶ τόπου μενεῖ ἀπὸ τῆς πύλης Βενιαμὴν ἕως τοῦ τόπου τῆς πύλης τῆς πρώτης, ἕως τῆς πύλης τῶν γωνιῶν καὶ ἕως τοῦ πύργου Ἀναμεῖλ, ἕως τῶν ὑποληνίων τοῦ βασιλέως. ¹¹κατοικήσουσιν ἐν αὐτῇ, καὶ ἀνάθεμα οὐκ ἔσται ἔτι καὶ κατοικήσει Ἱερουσαλήμ πεποιοθῶς.

Κύριος θα αναγνωρίζεται ως ο ένας και μοναδικός, ¹⁰σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της χώρας και της ερήμου, από τη Γαβέ ως τη Ρεμμών¹¹, νότια της Ιερουσαλήμ· αυτή όμως θα εξυψωθεί¹², παραμένοντας στον ίδιο τόπο, από την Πύλη Βενιαμίν ως την περιοχή της παλιάς πύλης, στην Πύλη των Γωνιών, και από τον Πύργο Αναμεῖλ ως τα βασιλικά πατητήρια. ¹¹Οι κάτοικοι της Ιερουσαλήμ, που θα εγκατασταθούν σ' αυτήν, δεν θα απειλούνται πια από καμιά κατάρα και θα νιώθουν ασφαλείς.

Ο προφήτης Ζαχαρίας, τα οράματα και τις προφητείες του οποίου περιέχει το φερώνυμο βιβλίο, έδρασε στην περσική επαρχία της Ιουδαίας κατά την εποχή που βασιλιάς των Περσών ήταν ο Δαρείος Α΄ (521 – 486 π.Χ.). Πρόκειται για την περίοδο κατά την οποία οι Ιουδαίοι αγωνίζονται να οργανωθούν μετά την περιπέτεια της βαβυλωνίας αιχμαλωσίας με κέντρο τον ναό της Ιερουσαλήμ. Ο βασιλιάς των Περσών Κύρος είχε επιτρέψει στους Ιουδαίους να επιστρέψουν από τη Μεσοποταμία στην Ιερουσαλήμ και να ξαναχτίσουν τον ναό της (538 π.Χ.), αλλά οι εργασίες ανοικοδόμησης, παρά τον ενθουσιασμό των πρώτων ημερών, διακόπηκαν για οικονομικούς λόγους και εξαιτίας της αντίδρασης των Σαμαρειτών. Κατά την περίοδο του Δαρείου Α΄ κατέφθασαν στην Ιερουσαλήμ επικεφαλής σημαντικού αριθμού εξορίστων ο Ζοροβάβελ ως πολιτικός διοικητής της επαρχίας της Ιουδαίας και ο Ιησούς ως αρχιερέας της πόλης. Παρά τις αντίξοες περιστάσεις, οι εργασίες αποπεράτωσης του ναού ξεκίνησαν το 520 π.Χ. και το 516 π.Χ. έγιναν τα εγκαίνια του λεγόμενου “Δεύτερου Ναού”.

Σε τούτη την καθοριστική για το μέλλον του λαού του Θεού περίοδο εμφανίζονται οι προφύτες Αγγαίος και Ζαχαρίας, για να ενισχύσουν με το κήρυγμά τους τον πολιτικό διοικητή Ζοροβάβελ, τον αρχιερέα Ιησού και τον λαό, ώστε να ξαναρχίσουν οι εργασίες ανοικοδόμησης του ναού της Ιερουσαλήμ. Σ' αυτό το θέμα είναι αφιερωμένο το πρώτο μέρος του έργου (κεφ 1 – 8), ενώ στο δεύτερο (κεφ 9 – 11) περιέχεται μια συλλογή προφητειών με κύριο θέμα τον αναμενόμενο Μεσσία, ο οποίος εικονίζεται ως θριαμβευτής και ταυτόχρονα ειρηνικός βασιλιάς αλλά και ταπεινός ποιμένας. Στο τρίτο, τέλος, μέρος (κεφ 12 – 14), στο οποίο περιλαμβάνεται και η παραπάνω προφητεία περιγράφονται με αποκαλυπτική ορολογία οι δοκιμασίες αλλά και την ανάδειξη της εσχατολογικής Ιερουσαλήμ σε κέντρο του κόσμου.

¹¹ από τη Γαβέ ως τη Ρεμμών: Η Γαβέ και η Ρεμμών (αντιστοίχως περίπου 9χλμ. ΒΑ και 50 χλμ. ΝΔ της Ιερουσαλήμ), οριοθετούν το βασίλειο του Ιούδα κατά την περίοδο πριν από τη βαβυλωνιακή κατάκτηση.

¹² αυτή θα εξυψωθεί: Κατά λέξη «Ραμὰ»· μεταγραφή με ελληνικούς χαρακτήρες του εβραϊκού ρήματος (γ' θηλ. εν.) που σημαίνει “εξυψώνομαι”.

Η αποκαλυπτική ορολογία που χρησιμοποιεί ο προφήτης του επιτρέπει να υπερβαίνει τα όρια του χρόνου και του τόπου, και να οραματίζεται μια εντελώς καινούργια εποχή και μια εντελώς διαφορετική μορφολογία της περιοχής. Η Ιερουσαλήμ δεν είναι πια ένας ξερός βράχος που περιβάλλεται από λόφους ψηλότερους από αυτόν, αλλά «θα εξυψωθεί¹³, παραμένοντας στον ίδιο τόπο, από την Πύλη Βενιαμίν ως την περιοχή της Παλιάς Πύλης, στην Πύλη των Γωνιών, και από τον Πύργο Αναμεήλ ως τα βασιλικά πατητήρια» (14:10^β). Από αυτήν την υπερυψωμένη Ιερουσαλήμ, όπου ο Θεός θα έχει εγκατασταθεί ως παγκόσμιος βασιλιάς (στχ 9), η θεία ευλογία διαχέεται «σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της χώρας και της ερήμου, από τη Γαβέ ως τη Ρεμμών, νότια της Ιερουσαλήμ» (14:10^α), σαν αστείρευτο ποτάμι. Η παρομοίωση της θείας ευλογίας με ύδατα που διαχέονται παντού αποτελεί κοινό τόπο αρκετών προφητικών οραμάτων της περιόδου, όπως στο Ιεζ 47:1-12¹⁴ και στο Ιων 4:18¹⁵. Η εγκατάσταση του Θεού ως βασιλιά στην Ιερουσαλήμ προϋποθέτει αποκατάσταση των σχέσεων του με τον λαό του, οι οποίες είχαν κλονιστεί πριν από τη βαβυλωνια αιχμαλωσία και κατά τη διάρκειά της.

Η αποκατάσταση αυτή δηλώνεται παραστατικά στην προφητεία με την περιγραφή των ορίων της Ιερουσαλήμ και της χώρας. Η Πύλη Βενιαμίν, η Παλιά Πύλη και ο Πύργος Αναμεήλ βρίσκονταν πιθανότατα στο βορειοανατολικό τμήμα των τειχών της πόλης, ενώ η Πύλη της Γωνίας στο τέλος του βορειοδυτικού. Τα βασιλικά αμπέλια βρίσκονταν νότια της πόλης. Έτσι, η Ιερουσαλήμ εμφανίζεται να ανακτά την παλιά της έκταση. Επίσης η Γαβέ (9 χλμ. περίπου ΒΑ της Ιερουσαλήμ) και η Ρεμμών (50 χλμ. ΝΔ), αποτελούσαν τα όρια του βασιλείου του Ιούδα κατά την περίοδο πριν από τη βαβυλωνιακή κατάκτηση. Όμως η αποκατάσταση των σχέσεων του Θεού με τον λαό του δεν θα σημαίνει μόνον την ανάκτηση των παλιών εδαφών αλλά όλος ο λαός ενωμένος από τη μια άκρη της χώρας ως την άλλη, θα αναγνωρίσει πλέον τη μοναδικότητα του Θεού και θα προσφέρει λατρεία σ' αυτόν. Αυτή η ενότητα του λαού αντικατοπτρίζει τη μοναδικότητα του Θεού, η αναγνώριση της οποίας με τη σειρά της θα σημαίνει και το τέλος της κυριαρχίας του κακού στον κόσμο. Έτσι, ο προφήτης μπορεί να ολοκληρώσει το όραμά του για το μέλλον του λαού του με τη διαβεβαίωση: «Οι κάτοικοι της Ιερουσαλήμ, που θα εγκατασταθούν σ' αυτήν, δεν θα απειλούνται πια από καμιά κατάρα και θα νιώθουν ασφαλείς» (14:11).

¹³ Η απόδοση του πρωτότυπου κειμένου από τη Μετάφραση των Ο' παρουσιάζει στο σημείο αυτό κάποιο πρόβλημα: ο μεταφραστής, αγνοώντας προφανώς το σχετικό εβραϊκό ρήμα, μεταγράφει τη λέξη με ελληνικούς χαρακτήρες, με αποτέλεσμα αυτή να εμφανίζεται ως τοπωνύμιο (Ραμά δὲ ἐπὶ τόπου μενεὶ = η Ραμά θα παραμείνει στον ίδιο τόπο).

¹⁴ Ιεζ 47:1-12: Καὶ εἰσιγαγὲν με ἐπὶ τὰ πρόθυρα τοῦ οἴκου, καὶ ἰδοὺ ὕδωρ ἐξεπορεύετο ὑποκάτωθεν τοῦ αἰθρίου κατ' ἀνατολάς, ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ οἴκου ἔβλεπεν κατ' ἀνατολάς, καὶ τὸ ὕδωρ κατέβαιεν ἀπὸ τοῦ κλίτους τοῦ δεξιοῦ ἀπὸ νότου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ... τὰ ὕδατα αὐτῶν ἐκ τῶν ἁγίων ταῦτα ἐκπορεύεται, καὶ ἔσται ὁ καρπὸς αὐτῶν εἰς βρῶσιν καὶ ἀνάβασιν αὐτῶν εἰς ὑγίειαν.

¹⁵ Ιων 4:18: καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀποσταλάξει τὰ ὄρη γλυκασμόν, καὶ οἱ βουνοὶ ῥυήσονται γάλα, καὶ πᾶσαι αἱ ἀφῆσεις Ιουδα ῥυήσονται ὕδατα, καὶ πηγὴ ἐξ οἴκου κυρίου ἐξελεύσεται καὶ ποτιεὶ τὸν χειμάρρουν τῶν σχοίνων.

Όμως το όραμα του προφήτη για το μέλλον του λαού του δεν θα πραγματοποιηθεί αυτόματα. Η προφητεία αποκαλύπτει το σχέδιο του Θεού για τον κόσμο, αλλά δεν το επιβάλλει. Προσφέρει ελπίδα, προοπτικές, γίνεται πηγή έμπνευσης, αλλά απαιτεί διαρκή αγώνα και συνεργασία του ανθρώπου με τον Θεό για να καταστεί πραγματικότητα. Η ανάληψη του Χριστού σηματοδοτεί την έναρξη της εποχής των εσχάτων, η ολοκλήρωσή τους όμως προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή των ανθρώπων. Όπως ακριβώς στην προφητεία του Ζαχαρία η ενότητα του λαού αντικατοπτρίζει τη μοναδικότητα του Θεού, έτσι και η ενότητα του νέου Ισραήλ, της Εκκλησίας, στηρίζεται στην πίστη ότι υπάρχει «ένας Θεός και Πατέρας όλων, που κυριαρχεί σε όλους, ενεργεί μέσα απ' όλους και κατοικεί σε όλους»¹⁶. Ο Θεός προσφέρει στην ανθρωπότητα ως δώρο τη συμφιλίωση, που επιτυγχάνεται με τον θάνατο και την ανάσταση του Χριστού και την ίδρυση της Εκκλησίας, του νέου λαού του Θεού, ο οποίος συνέχεται και συγκροτείται από το Άγιο Πνεύμα. Η ενότητα της Εκκλησίας είναι αντανάκλαση του δώρου της συμφιλίωσης που ο Θεός έκανε με τον Χριστό στην ανθρωπότητα. Η εμπειρία όμως της χάρις του Θεού που οδηγεί τον πιστό στην αναγνώριση της μοναδικότητας του Θεού τον εντάσσει στον ευρύτερο στόχο να εργαστεί για την επίτευξη της ενότητας του κόσμου. Παρ' όλο που η Εκκλησία περιγράφεται ως "σώμα Χριστού", η ενότητά της είναι μια διαδικασία σε εξέλιξη και όχι ένα συντελεσμένο γεγονός. Τα μέλη, επομένως, του σώματος οφείλουν να εργαστούν προς την κατεύθυνση της ομοιώσής τους με τον Χριστό, ο οποίος αποτελεί το μέτρο της τελειότητας¹⁷, ώστε η Εκκλησία ως σώμα του Χριστού να φτάσει στην ωριμότητα. Η ενότητα της Εκκλησίας, κατά συνέπεια, περνάει πλέον στην ευθύνη των μελών της.

---

¹⁶ Εφε 4:6: εἷς Θεός καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν.

¹⁷ Εφε 4:13-15: μέχρι κατανήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδεῖαν τῆς πλάνης, ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὃς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός,